

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته علوم حدیث
گرایش کلام و عقاید

معناشناسی علم در قرآن با تأکید بر حوزه‌های معنایی

استاد راهنما

حجة الاسلام و المسلمین دکتر هادی صادقی

استاد مشاور

حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمدتقی سبحانی

دانشجو

شعبان نصرتی

زمستان ۹۰

الله
الرحمن
الرحيم

فهرست

ص	عنوان
۱	فصل اول کلیات و مفاهیم
۳	۱.۱. بیان مسأله
۳	۱.۲. اهمیت و ضرورت
۴	۱.۳. سوالات تحقیق
۴	۱.۴. فرضیات تحقیق
۵	۱.۵. مفاهیم
۵	۱.۵.۱. معناشناسی
۶	۱.۵.۲. دستگاه معنایی یا جهان بینی معنایی
۷	۱.۵.۳. معنای پایه و نسبی
۷	۱.۵.۴. حوزه‌ها و میدان‌های معنایی
۷	۱.۵.۵. واژگان کلیدی و کانونی
۸	۱.۶. روش تحقیق
۹	۱.۶.۱. اصول و مبانی معناشناسی
۱۰	۱.۶.۱.۱. زبان دستگاه سامان‌مند
۱۰	۱.۶.۱.۲. دستگاه تصویری زبان
۱۱	۱.۶.۱.۳. مهندسی معکوس در متون تأسیسی
۱۱	۱.۶.۱.۴. معناشناسی به دنبال وضع تعینی
۱۲	۱.۶.۱.۵. عدم دخالت فهم پیشین
۱۲	۱.۶.۱.۶. تدریج در کشف معنا
۱۲	۱.۶.۲. نسبت‌های معناشناختی
۱۳	۱.۶.۲.۱. نسبت صرفی
۱۴	۱.۶.۲.۲. نسبت نحوی
۱۴	۱.۶.۲.۳. نسبت همنشینی

۱۴ ۱.۶.۲.۴ نسبت جانشینی
۱۵ ۱.۶.۲.۵ نسبت تقابل
۱۵ ۱.۶.۲.۶ نسبت ارزشی
۱۵ ۱.۶.۲.۷ نسبت سیاقی
۱۶ ۱.۶.۳ قواعد معناشناختی
۱۶ ۱.۷ روش گردآوری اطلاعات
۱۷ ۱.۸ پیشینه تحقیق

فصل دوم: تحلیل معناشناختی میدان‌های معنایی صرفی و نحوی علم و مشتقاتش ۱۹

۲۱ ۲.۱ میدان معنایی علم
۲۲ ۲.۱.۱ تحلیل معناشناختی علم بر اساس نقش فاعلی
۲۳ ۲.۱.۲ تحلیل معناشناختی علم بر اساس نقش مفعولی علم
۲۴ ۲.۱.۳ تحلیل معناشناختی علم با توجه به نقش‌های نحوی دیگر
۲۷ ۲.۲ میدان‌های معنایی تعلیم
۲۷ ۲.۲.۱ میدان معنایی تعلیم دهنده (معلم)
۲۹ ۲.۲.۲ میدان معنایی تعلیم گیرنده (متعلم)
۳۱ ۲.۲.۳ میدان معنایی مواد تعلیم
۳۴ ۲.۲.۴ میدان معنایی شیوه‌های تعلیم
۳۴ ۲.۲.۴.۱ شیوه‌های تعلیم در انسان
۳۴ ۲.۲.۴.۱.۱ روش‌های غیر حسی
۳۶ ۲.۲.۴.۱.۲ روش‌های حسی
۳۸ ۲.۲.۴.۲ شیوه‌های تعلیم در اجنه
۳۹ ۲.۳ میدان معنایی عالم
۴۰ ۲.۳.۱ انواع عالمان
۴۲ ۲.۳.۲ مراتب عالمان
۴۴ ۲.۳.۳ ارزش عالمان
۴۶ ۲.۳.۴ جایگاه عالمان
۴۸ ۲.۴ میدان معنایی معلوم (متعلق علم)
۴۹ ۲.۴.۱ متعلق علم خدا
۵۲ ۲.۴.۲ متعلق علم انسان
۵۲ ۲.۴.۲.۱ تحلیل معناشناختی علم انسان از طریق بساطت یا پیچیدگی علم
۵۴ ۲.۴.۲.۲ تحلیل معناشناختی علم انسان از طریق نفی و اثبات
۵۴ ۲.۴.۲.۳ تحلیل معناشناختی علم انسان از طریق محدوده متعلقات

۵۵ ۲.۴.۳ متعلق علم فرشتگان
۵۶ ۲.۴.۴ متعلق علم جنیان
۵۶ ۲.۴.۵ متعلق علم حیوانات
۵۷ ۲.۴.۶ متعلق علم موجودات بی جان
۵۹ ۲.۵ جمع بندی
۶۱ فصل سوم: تحلیل معناشناختی همنشین های علم
۶۳ ۳.۱ همنشین های توصیفی
۶۳ ۳.۱.۱ میدان معنایی یقین
۶۳ ۳.۱.۱.۱ معنای پایه
۶۳ ۳.۱.۱.۲ تحلیل معناشناختی
۶۶ ۳.۱.۲ تحلیل معناشناختی علم از همنشینی با احاطه و وسعت
۶۷ ۳.۲ همنشین های ابزاری
۶۸ ۳.۲.۱ میدان معنایی سمع و اذن
۶۸ ۳.۲.۱.۱ تحلیل معناشناختی میدان سمع
۶۹ ۳.۲.۱.۱.۱ تحلیل معناشناختی سمع از طریق تحلیل معنایی مشتقات اسمی
۷۲ ۳.۲.۱.۱.۲ تحلیل معناشناختی سمع از طریق مشتقات فعلی
۷۳ ۳.۲.۱.۱.۳ تحلیل معناشناختی سمع از تحلیل معنایی صمم (مقابل)
۷۴ ۳.۲.۱.۱.۴ تحلیل معناشناختی سمع از تحلیل موانع سمع
۷۵ ۳.۲.۱.۲ تحلیل معناشناختی میدان اذن
۷۷ ۳.۲.۲ میدان معنایی بصر، عین و رأی
۷۷ ۳.۲.۲.۱ تحلیل معناشناختی میدان بصر
۷۹ ۳.۲.۲.۲ تحلیل معناشناختی میدان معنایی عین
۷۹ ۳.۲.۲.۲.۱ تحلیل معناشناختی عین از طریق اسناد
۸۱ ۳.۲.۲.۲.۲ تحلیل معناشناختی عین از طریق موانع و تغییرات در عین
۸۲ ۳.۲.۲.۳ تحلیل معناشناختی میدان معنایی رأی
۸۲ ۳.۲.۲.۳.۱ معنای پایه
۸۳ ۳.۲.۲.۳.۲ تحلیل معناشناختی از طریق تحلیل وجه ثلاثی مزید
۸۴ ۳.۲.۲.۳.۳ تحلیل معناشناختی از طریق تحلیل ثلاثی مجرد
۸۶ ۳.۲.۳ میدان معنایی فؤاد و قلب
۸۶ ۳.۲.۳.۱ میدان معنایی فؤاد
۸۷ ۳.۲.۳.۱.۱ تحلیل معناشناختی فؤاد از طریق همنشینی با سمع و بصر
۸۹ ۳.۲.۳.۱.۲ تحلیل معناشناختی فؤاد از تحلیل بار ارزشی آن
۸۹ ۳.۲.۳.۱.۳ تحلیل معناشناختی فؤاد از تحلیل موانع
۹۰ ۳.۲.۳.۱.۴ تحلیل معناشناختی فؤاد از طریق تحلیل جانشین ها
۹۱ ۳.۲.۳.۲ میدان معنایی قلب

۹۲ ۳.۲.۳.۲.۱ تحلیل معناشناختی قلب از طریق تحلیل کارکردهای معرفتی
۹۴ ۳.۲.۳.۲.۲ تحلیل معناشناختی قلب از طریق تحلیل همنشین‌های ابزاری
۹۶ ۳.۲.۳.۲.۳ تحلیل معناشناختی قلب از طریق تحلیل موانع معرفتی
۹۹ ۳.۳ همنشین‌های تأثیرپذیر
۱۰۰ ۳.۳.۱ آثار ایمانی علم
۱۰۰ ۳.۳.۱.۱ تحلیل معناشناختی تأثیر علم بر ایمان از طریق همنشینی با آیه
۱۰۲ ۳.۳.۱.۲ تحلیل معناشناختی تأثیر علم بر حوزه ایمان از همنشینی با حق
۱۰۳ ۳.۳.۱.۳ تحلیل معناشناختی تأثیر علم در حوزه ایمان بدون همنشینی آیه و حق
۱۰۴ ۳.۳.۲ تأثیرات غیر ایمانی علم
۱۰۴ ۳.۴ همنشین‌های تأثیرگذار
۱۰۴ ۳.۴.۱ عوامل
۱۰۶ ۳.۴.۲ موانع
۱۰۶ ۳.۴.۲.۱ نفاق، کفر، فسق
۱۰۶ ۳.۴.۲.۲ دنیاخواهی و رویگردانی از حق
۱۰۷ ۳.۴.۲.۳ استکبار و تکبر
۱۰۷ ۳.۴.۲.۴ بی سوادى
۱۰۷ ۳.۴.۲.۵ بیصبری یا ناشکیبایی
۱۰۸ ۳.۴.۲.۶ غیبت و عدم حضور
۱۰۸ ۳.۴.۲.۷ پیروی از ظن
۱۰۸ ۳.۴.۲.۸ جهل مرکب
۱۰۸ ۳.۵ جمع‌بندی
۱۰۹ فصل چهارم: تحلیل معناشناختی جانشین‌های علم
۱۱۴ ۴.۱ میدان معنایی عرف
۱۱۴ ۴.۱.۱ معنای پایه
۱۱۴ ۴.۱.۲ اثبات جانشینی
۱۱۵ ۴.۱.۳ تحلیل معناشناختی از طریق حوزه صرفی و نحوی
۱۱۶ ۴.۱.۴ تحلیل معناشناختی از طریق همنشین‌ها
۱۱۸ ۴.۲ میدان معنایی یقین
۱۱۸ ۴.۲.۱ معنای پایه
۱۱۸ ۴.۲.۲ اثبات جانشینی
۱۱۸ ۴.۲.۳ تحلیل معناشناختی از طریق واژگان جانشین
۱۱۹ ۴.۲.۴ تحلیل معناشناختی از طریق تحلیل واژگان همنشین
۱۲۰ ۴.۳ میدان معنایی عقل

- ۱۲۰ ۴.۳.۱. معنای پایه
- ۱۲۱ ۴.۳.۲. اثبات جانشینی
- ۱۲۲ ۴.۳.۳. تحلیل معناشناختی از طریق میدان صرفی و نحوی
- ۱۲۴ ۴.۳.۴. تحلیل معناشناختی از همنشینی با آیه
- ۱۲۷ ۴.۳.۵. تحلیل معناشناختی عقل از طریق تحلیل ارتباط آن با حوزه ایمان
- ۱۲۹ ۴.۳.۶. تحلیل معناشناختی عقل از طریق حوزه‌های استنباط
- ۱۳۲ ۴.۳.۷. تحلیل معناشناختی عقل از طریق تحلیل معنایی جانشین‌ها
- ۱۳۲ ۴.۳.۷.۱. قلب
- ۱۳۵ ۴.۳.۷.۲. لب
- ۱۳۷ ۴.۳.۷.۳. نهیه
- ۱۳۸ ۴.۳.۷.۴. تدبیر
- ۱۳۹ ۴.۳.۷.۵. توسم
- ۱۳۹ ۴.۴. میدان معنایی فکر
- ۱۳۹ ۴.۴.۱. معنای پایه
- ۱۴۰ ۴.۴.۲. اثبات جانشینی
- ۱۴۰ ۴.۴.۳. تحلیل معناشناختی
- ۱۴۱ ۴.۵. میدان معنایی فقه
- ۱۴۱ ۴.۵.۱. معنای پایه
- ۱۴۲ ۴.۵.۲. اثبات جانشینی
- ۱۴۲ ۴.۵.۳. تحلیل معناشناختی
- ۱۴۳ ۴.۶. میدان معنایی ذکر
- ۱۴۳ ۴.۶.۱. معنای پایه
- ۱۴۴ ۴.۶.۲. اثبات جانشینی
- ۱۴۵ ۴.۶.۳. تحلیل معنایی میدان معنایی ذکر
- ۱۴۷ ۴.۷. میدان معنایی شعر
- ۱۴۷ ۴.۷.۱. معنای پایه
- ۱۴۸ ۴.۷.۲. اثبات جانشینی
- ۱۴۸ ۴.۷.۳. تحلیل معناشناختی
- ۱۴۹ ۴.۸. میدان معنایی نظر
- ۱۴۹ ۴.۸.۱. معنای پایه

۱۵۰ اثبات جانشینی ۴۸.۲
۱۵۰ تحلیل معناساختی ۴۸.۳
۱۵۲ حوزه معنای دری ۴.۹
۱۵۲ معنای پایه ۴.۹.۱
۱۵۲ اثبات جانشینی ۴.۹.۲
۱۵۲ تحلیل معناساختی ۴.۹.۳
۱۵۳ جمع بندی ۴.۱۰
۱۵۵ فصل پنجم: تحلیل معناساختی مقابل‌های علم و جانشین‌های آن
۱۵۸ میدان معنای جهل ۵.۱
۱۵۸ معنای پایه ۵.۱.۱
۱۵۸ اثبات تقابل ۵.۱.۲
۱۵۸ بررسی تقابل جهل و علم ۵.۱.۲.۱
۱۵۹ بررسی تقابل عقل و جهل ۵.۱.۲.۲
۱۶۰ تحلیل معناساختی ۵.۱.۳
۱۶۰ تحلیل معناساختی جهل از همنشینی با سوء ۵.۱.۳.۱
۱۶۱ میدان معنای ظن ۵.۲
۱۶۱ معنای پایه ۵.۲.۱
۱۶۲ اثبات تقابل ۵.۲.۲
۱۶۲ تحلیل معناساختی ۵.۲.۳
۱۶۲ تحلیل معناساختی ظن در همنشینی با واژه‌های معرفتی ۵.۲.۳.۱
۱۶۳ تحلیل معناساختی ظن از همنشینی با علم ۵.۲.۳.۱.۱
۱۶۳ تحلیل معناساختی ظن از همنشینی با خرص ۵.۲.۳.۱.۲
۱۶۳ تحلیل معناساختی ظن از همنشینی با یقین، شک، دری، قلب ۵.۲.۳.۱.۳
۱۶۴ تحلیل معناساختی ظن از طریق همنشین‌های غیر معرفتی ۵.۲.۳.۲
۱۶۴ تحلیل معناساختی ظن در همنشینی با قیامت ۵.۲.۳.۲.۱
۱۶۵ تحلیل معناساختی ظن از طریق همنشین‌های توصیفی ۵.۲.۳.۲.۲
۱۶۶ تحلیل معناساختی ظن از با توجه به مقام احتجاج ۵.۲.۴
۱۶۸ میدان معنای خرص ۵.۳
۱۶۸ معنای پایه ۵.۳.۱
۱۶۸ اثبات تقابل ۵.۳.۱
۱۶۹ تحلیل معناساختی ۵.۳.۳

۱۶۹	۵.۴ میدان معنایی حسب
۱۶۹	۵.۴.۱ معنای پایه
۱۶۹	۵.۴.۲ اثبات تقابل
۱۷۰	۵.۴.۳ تحلیل معناساختی
۱۷۲	۵.۵ میدان معنایی شک
۱۷۲	۵.۵.۱ معنای پایه
۱۷۲	۵.۵.۲ اثبات تقابل
۱۷۳	۵.۵.۳ تحلیل معناساختی
۱۷۴	۵.۶ میدان معنایی ریب
۱۷۴	۵.۶.۱ معنای پایه
۱۷۴	۵.۶.۲ اثبات تقابل
۱۷۴	۵.۶.۳ تحلیل معناساختی
۱۷۵	۵.۷ میدان معنایی مری
۱۷۵	۵.۷.۱ معنای پایه
۱۷۵	۵.۷.۲ اثبات تقابل
۱۷۵	۵.۷.۳ تحلیل معناساختی
۱۷۶	۵.۸ میدان معنایی زعم
۱۷۶	۵.۸.۱ معنای پایه
۱۷۶	۵.۸.۲ اثبات تقابل
۱۷۶	۵.۸.۳ تحلیل معناساختی
۱۷۷	۵.۹ میدان معنایی غفل
۱۷۷	۵.۹.۱ معنای پایه
۱۷۸	۵.۹.۲ اثبات تقابل
۱۷۸	۵.۹.۳ تحلیل معناساختی
۱۸۰	۵.۱۰ میدان معنایی نسیان
۱۸۰	۵.۱۰.۱ معنای پایه
۱۸۰	۵.۱۰.۲ اثبات تقابل
۱۸۰	۵.۱۰.۳ تحلیل معناساختی
۱۸۰	۵.۱۰.۳.۱ تحلیل معناساختی از طریق استناد فاعلی

۱۸۱ ۳.۱۰.۵. تحلیل معناسناختی از طریق همنشینی با ذکر و آیه

..... ۱۸۱ ۵.۱۱. جمع بندی

۱۸۳ دستاوردها و پیشنهادهای

۱۸۴ ۶.۱. دست آوردهای معرفتی

۱۸۴ ۶.۱.۱. حقیقت علم

۱۸۶ ۶.۱.۲. حاملان علم

۱۸۷ ۶.۱.۳. ابزار علم

۱۸۷ ۶.۱.۴. منابع علم

۱۸۸ ۶.۱.۵. محل ادراک

۱۸۹ ۶.۱.۶. موانع علم

۱۸۹ ۶.۱.۷. آثار علم

۱۸۹ ۶.۲. دست آوردهای روش شناختی

۱۹۰ ۶.۲.۱. تبیین اصول روش شناختی

۱۹۰ ۶.۲.۲. توسعه نسبت‌های معنایی

۱۹۰ ۶.۲.۳. تغییر در قواعد کاربردی

۱۹۱ ۶.۳. مشکلات

۱۹۱ ۶.۴. پیشنهادات

۱۹۱ ۶.۴.۱. پیشنهادات پژوهشی

۱۹۲ ۶.۴.۲. پیشنهادات آموزشی

..... ۱۹۳ منابع

چکیده:

معناشناسی همزمانی، بر اساس نسبت‌های بینامتنی، واژگان مرتبط را تحلیل می‌کند. نسبت‌های راهگشا در معناشناسی همزمانی علم عبارتند از: نسبت صرفی، نحوی، همنشینی، جانشینی و تقابل.

نسبت‌های صرفی و نحوی مشخص کننده انواع عالمان - خدا، انسان، فرشته، جن، حیوانات، موجودات بی - جان - متعلق علم، رابطه‌ی تعلیمی بین عالمان، مواد و شیوه‌های تعلیم است.

همنشین‌های علم، به همنشین‌های توصیفی، ابزاری، تأثیرپذیر و تأثیرگذار تقسیم می‌شود. همنشین‌های توصیفی - احاطه، وسعت - مؤلفه‌های لازم برای تحقق علم را بیان می‌کنند. قلب، فؤاد، سمع و بصر همنشین - های ابزاری علمند. این ابزار در سه سطح ابزار حسی - عین، اذن - ، ابزار عقلی حسی - سمع، بصر - و ابزار روحانی - قلب، فؤاد - نمود دارند. ایمان و واژگان مرتبط مهم‌ترین همنشین تأثیرگذار و تأثیر پذیر علمند.

جانشین‌های علم، هر کدام اشاره به لایه‌ای از معنایی علم دارند. عقل مهم‌ترین جانشین علم است که علاوه بر معنای معرفتی، منبع علم نیز به حساب می‌آید. برای فهم درست معنای علم در نسبت مقابل‌ها، مقابل‌های علم و جانشینان آن بررسی می‌شود. جهل و ظن سهم ویژه‌ای به خود اختصاص می‌دهند. در تحلیل معناشناختی، جهل مقابل عقل و ظن لایه‌ای از علم است.

کلید واژه:

علم، عقل، میدان معنایی، نسبت معنایی، جانشین، همنشین، مقابل

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

۱.۱. بیان مسأله

این پژوهش، با روش معناشناسی همزمانی (synchronic semantics) معنای علم در قرآن را تحلیل می‌کند. به این بیان که با نگاه به ارتباطات و نسبت‌های معنایی بین علم و مفاهیم دیگر، علم را مفهوم شناسی می‌کند. در این کار مراد از مفهوم شناسی، لغت پژوهی علم نیست بلکه هدف مشخص کردن مؤلفه‌های معنایی و لایه‌های معنایی موجود در این واژه است. از این رو بیش از پرداختن به لغت، حوزه‌ها و میدان‌های معنایی - جانشین، همنشین، مقابل - مورد توجه خواهد بود. طبیعی است به اموری مثل (نسبت‌های فاعلی و مفعولی، حاملان علم، روش انتقال علم، آثار علم و...) به عنوان نسبت‌ها و روابط معنایی نیز خواهیم پرداخت.

۱.۲. اهمیت و ضرورت

روش معناشناسی در فهم متون دینی کمتر مورد توجه بوده است، از این رو استفاده از این روش در مسائل اساسی لازم است تا از جنبه‌ای این روش مورد ارزیابی قرار گیرد و از سوی دیگر راه برای فهم متون دینی فراهم گردد. در این میان مسائل بنیادی و اساسی در اولویت قرار دارند. شناخت شناسی یکی از این مسائل محوری است. لازم است مسائل مرتبط به شناخت، با منبع قرار دادن متون دینی مورد توجه قرار گیرد و بایسته است در این کار، از روش‌های گوناگون استفاده شود تا نتیجه به صواب نزدیک باشد.

این پژوهش با نگاهی نو، بخشی از مسائل شناخت شناسی را مورد توجه قرار داده و با مراجعه به قرآن و روشی خاص تلاش دارد قدمی پیش نهد. خاطرنشان می‌شود در این پژوهش هدف، بررسی شناخت شناسی نیست، بلکه مقوله علم مورد بررسی است.

واژه علم، همواره مورد توجه لغت پژوهان، فیلسوفان، متکلمان و مفسران بوده و هر کدام در روشن کردن معنای این واژه کوشیده‌اند و برای کشف معنای این واژه، به آیات و روایات نیز تمسک جسته‌اند. استنادات قرآنی و روایی آنان، بیشتر از باب شاهد مثال بوده و کمتر به عنوان کاشف معنا به کار رفته است. مثلاً، فیلسوف در استناد به آیات قرآنی، با پیش فرض فیلسوفانه و معرفت فلسفی به آیات قرآنی نگریسته و لغت‌دان با توجه به

استعمالات عرب جاهلی به آن استناد کرده است، در حالی که جهان‌بینی دینی، در قالب واژگان قرآنی و روائی بیان شده و نباید جهان‌بینی دیگری بر آن حاکم شود و لازم است واژگان متون دینی بر پایه معارف موجود در آن تفسیر شوند و نباید پیش فرض‌های دیگر در تفسیر آن به کار رود. از این رو لازم است، معنای علم با تمسک به متون دینی مشخص شود. پژوهش حاضر گامی است برای تحقق این هدف.

۱.۳. سوالات تحقیق

سؤال اصلی: بر اساس حوزه‌های معنایی، معنای علم در قرآن چیست؟

سوالات فرعی:

۱. نقش معناشناسی صرفی و نحوی، در روشن شدن معنای علم، چیست؟
۲. تحلیل معناشناختی همنشین‌های علم چه ابهامی از معنای علم را می‌زداید؟
۳. با تحلیل معناشناختی جانشین‌های علم چه زوایایی از معنای علم روشن می‌شود؟
۴. تحلیل معنایی حوزه مقابل‌ها، چه زاویه معنایی از علم را روشن می‌کند؟

۱.۴. فرضیات تحقیق

پژوهش حاضر به دلیل اکتشافی بودن فرضیه ندارد. اما گمانه‌هایی را می‌توان مطرح کرد. مهمترین گمانه را به این شکل بیان کرد.

علم معنای مشخصی ندارد و ممکن است در هر نسبتی معنایی خاص پیدا کند. از این رو معنای علم سیال خواهد بود.

گمانه‌های فرعی بسیاری هست که برخی از آنها را متناسب با سوالات تحقیق گزارش می‌کنم

۱. احتمال می‌رود حوزه صرفی و نحوی در تحلیل معنایی کارگشا نباشد؛ زیرا این نسبت در ارتباطات معنایی نقشی ندارد، به این بیان که نسبت‌های صرفی و نحوی استفاده شده در قرآن همان نسبت‌های است که در دوران جاهلیت بوده و تغییری در این نسبت ایجاد نشده است. نتیجه اینکه این حوزه نباید اثری در معنای علم داشته باشد.
۲. در میان واژه‌های همنشین، قلب جایگاه ویژه‌ای در تحلیل معناشناختی علم دارد.
۳. عقل مهمترین و عمیق ترین جانشین علم است و تحلیل معناشناختی آن در فهم معنای علم بسیار مهم است.
۴. علم با حرص، شکه ظن تقابل دارد. جهل مقابل علم نیست بلکه با عقل مقابل است.